

“Paling heeft hier straks niks te zoeken”

Een dag het water op met Jouke Kampen

TEKST Gert-Jan Buijs
FOTOGRAFIE ATKB, Janny Bosman en Jelger Herder

Visonderzoeker Jouke Kampen (52) is mede-eigenaar van adviesbureau ATKB en oud-medewerker van de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij (OVB). Hij heeft de visstand de afgelopen decennia flink zien veranderen. Veelal ten goede, maar hij heeft ook wel een paar harde noten te kraken.

Hoewel ATKB een breed werkgebied heeft, behalve water ook bodem en ecologie, is Jouke Kampen toch vooral een water- en vissenman. “Op mijn tiende breide ik mijn eerste fuik”, zegt hij om maar aan te geven dat de interesse in het onderwaterleven er al vroeg in zat. Uiteraard was hij ook een fanatieke sportvisser, maar daar kwam gaandeweg een einde aan. “Toen ik bij de OVB kwam werken ging het mysterie er een beetje vanaf. Dat was vissen voor je werk. Dan ga je in je vrije tijd niet ook nog eens vissen.”

Slachtoffers

Door zijn tijd bij de OVB, die uiteindelijk opging in Sportvisserij Nederland, heeft Kampen een goed beeld van de ontwikkeling die de visstand heeft doorgemaakt. “In die tijd wisten wij niet beter dan dat brasems 40 centimeter werden. We spraken van verbraseming. Nu zie je ze met gemak 60, 70 centimeter worden. In het algemeen kun je zeggen dat de biomassa in het Nederlandse water afneemt, maar de vissen worden gezonder en groter. Het water wordt steeds helderder.”

Dat heldere water klinkt positief, maar het gaat ook slachtoffers maken, denkt Kampen. “Het is straks over en uit met de snoekbaars. Op het IJsselmeer krijgt de beroepsvisserij de schuld van de achteruitgang van

de snoekbaars. Maar de snoekbaars sterft van ellende in helder water. Hooguit handhaaft hij zich op de hele diepe plekken. Daar scharrelen er dan nog een paar rond. Wel is het zo dat als het beroep er met dezelfde inspanning op blijft vissen, de impact van die visserij nog groter wordt.” Kampen denkt dat de snoekbaars alleen toekomst heeft op wateren die van nature troebel zijn, zoals wateren met kleibodems. Hij beschouwt de snoekbaars als een exoot die de afgelopen honderd jaar ontzettend heeft geprofiteerd van de eutrofiering van het Nederlandse binnenwater. “Hij hoort niet thuis in helder water. Ik heb ze er ook nooit gezien. In principe hoeft snoekbaars ook helemaal geen vis van diep water te zijn. Vroeger ving we snoekbaarzen op een halve meter water.”

Wie denkt dat het gat dat de snoekbaars achterlaat automatisch wordt ingevuld door de snoek, moet Kampen teleurstellen. “Dat hangt er vanaf of de begroeiing aan waterplanten ook toeneemt. In deze tussenfase bevinden we ons nu. Een snoek heeft ook een goede overbegroeiing nodig, ook voor zijn voortplanting. Daar zijn weer wisselende waterstanden nodig. Met onze natuurvriendelijke oevers redden we niet. Veel van onze wateren zijn een soort badkuip. En dus een

gedekte tafel voor de aalscholver. Maar de begroeiing neemt toe, dat wel. Helaas beginnen dan veel mensen te piepen. En het zijn echt niet alleen de watersporters die dat doen, ook de sportvissers kunnen er wat van. Ik heb dat gezien op het Gooi en Eemmeer. Als we een gezonde visstand willen hebben, moeten we ook waterplanten voor lief nemen.”

Van nature voedselrijk

Volgens Kampen is het Nederlandse viswater nu eenmaal voedselrijk van aard. “Nederland is nu eenmaal een deltagebied, met veel oude kleibodems.” Pogingen om wateren voedselarmer te maken door verschraving, zoals die in ‘droge’ natuurgebieden wordt toegepast, is in zijn beleving nutteloos. “Het heeft geen zin om het water te verschraven door stelselmatig de waterplanten eruit te halen. Het duurt een paar honderd jaar voordat je enig effect gaat zien. Alleen wateren op zand- of veengronden horen niet voedselrijk te zijn.”

In de overgangsfase van troebel naar helder water en van kaal naar plantenrijk moet de visstand zijn evenwicht zien te vinden. “De vis is momenteel hartstikke bang”, zegt Kampen. “De aalscholver heeft het makkelijk in helder water. Je ziet dat de vis veel minder verspreid is over het water. Zeker overdag. En daar

komt bij dat de exotische grondels hard oprukken. In sommige wateren zijn het qua aantallen al de meest voorkomende vissoorten.”

Sommige exotische diersoorten kunnen wel positieve bij-effecten hebben. Zo zorgt de quaggamossel, oorspronkelijk afkomstig uit de Russische Dnjepr, momenteel voor een groei-explosie bij de blankvoorn, vooral op de grote wateren, zoals de Merwede. “Blankvoorns schakelen bij een grootte van 15 centimeter over op driehoeksmosselen. Toen de populatie het nog moest hebben van de driehoeksmossel, stond die onder druk. Maar die quaggamosselen pakt de blankvoorn ook. Ik zie nu voorns van een formaat dat ik nog nooit heb gezien, over de 40 centimeter.” Net als de driehoeksmossel leeft de quaggamossel op harde substraten, zoals steenstorten, kribben, dukdalven en andere waterstaatkundige kunstwerken. “Ze komen soms in zulke grote concentraties voor dat ze voor verstoppingen kunnen zorgen, bijvoorbeeld bij gemalen.”

Houting en meerval

Kampen heeft ook vissoorten terug zien keren. Hij was de eerste die ontdekte dat de houting terug was. “Ik was met een beroepsvisser aan het bemonsteren op het Haringvliet bij Rockanje. We vingen visjes die ik niet kende. ‘Voorn’, zei hij. Ik zocht het op in

uitzetprogramma’s voor houting de afgelopen vijftien jaar - met name in Duitsland - hebben geleid tot de terugkeer van de houting. Evengoed sluit hij niet uit dat er ook natuurlijke factoren een rol hebben gespeeld. “Maar we zullen nooit weten hoeveel er zwemmen. Het is een vis die hoog in het

Pogingen om wateren voedselarter te maken door verschraving zijn in Joukes beleving nutteloos

een boekje. Houting dus. Ik belde IMARES. Daar zeiden ze dat de houting uitgestorven was. Ik zei dat ik er een paar duizend had gevangen.” Kampen nam er een paar mee naar IJmuiden. De houting was terug. En hoe. “Ik denk niet dat mensen in de gaten hebben hoeveel er zitten. En ik weet ook zeker dat er populaties zijn die hier het hele jaar blijven. Dat geldt in ieder geval voor het IJsselmeer.” Hij gaat er vanuit dat

water zwemt. Met onze gebruikelijke bemonsteringsmethoden vang je ze niet zo snel.”

Ook met de meerval gaat het goed. “Het wordt soms gewoon vervelend zoveel als je er vangt. Vooral met fuiken.” Kampen is op de Maas al exemplaren van 63 kilo tegengekomen. Hij onderschrijft de theorie dat de meerval vanuit Duitsland en België/Frankrijk is opgerukt via de grote rivieren. ➤

Snoekbaarzen houden niet van helder water.

Steriel water

Met de paling gaat het slecht, maar Kampen stelt dat dat niet komt doordat de paling niet kan trekken. “Dertig jaar geleden zat het IJsselmeer potdicht, maar het wemelde van de paling. De glasaal wil ons binnenwater niet in met dat heldere stinkende water.”

Helder stinkend water? “Ons water wordt wel organisch gezuiverd, maar niet chemisch. Er zitten geurstoffen in, hormonen, geneesmiddelen. Een paling heeft voedselrijk water nodig, die heeft hier straks niks te zoeken.” Het komt erop neer dat in zijn optiek het Nederlandse water steriel wordt door de meststoffen er stelselmatig uit te halen, terwijl allerlei chemische stoffen die door onze zuiveringsinstallaties worden ‘gemist’ nog steeds in het aquatische milieu terecht komen. Aangetoond is dat hormonen uit ‘de pil’ al leiden tot verstoringen in de hormoonhuishouding van vissen. Bij veel stuwen in boezemwateren of rivieren is vaak een geur te ruiken die doet denken aan een wasmand vol was die rechtstreeks uit de droger komt. En dat is ook wat je ruikt; parfums uit wasmiddel en wasverzachter.

Geen bedreiging

Sportvisserij beschouwt Kampen niet als een bedreiging voor de visstand. “Er zijn ook sportvissers die wel wat minder vis mogen meenemen. Ik zie sommige ‘specialisten’ toch wel erg efficiënt vissen. En de sportvisserij moet ook niet de visstand willen

sturen. Neem nou die spiegelkarperprojecten. Er zit al zo veel karper in onze wateren. Of het uitzetten van zeelt in de Randmeren. Als je zeelt wilt vangen ga dan in een poldersloot vissen!” Daarmee zit Kampen niet op de lijn van Sportvisserij Nederland. Die is juist een warm pleitbezorger van spiegelkarperprojecten, waarbij wel een nuance moet worden gelegd. Uitzettingen om het aandeel spiegelkarpers in het Nederlandse viswater op peil te houden, geschieden altijd op basis van een gedegen onderzoek, waarbij nadrukkelijk naar de draagkracht van het water wordt gekeken. Ook waterschappen zijn daar nadrukkelijk bij betrokken, en die zijn van oudsher niet zo tuk op een hoge karperbezetting.

ABB

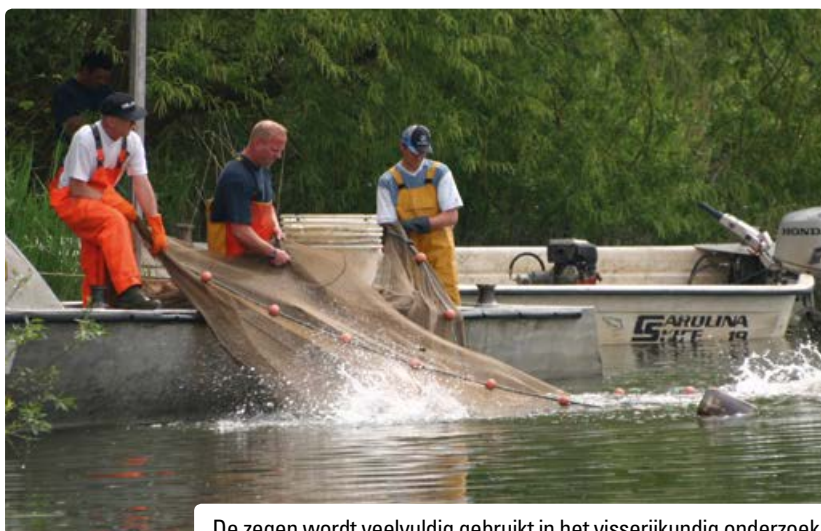
Daarmee is de link naar het door Sportvisserij Nederland zo fel bestreden Actief Biologisch Beheer (ABB) snel gelegd. ABB is het verwijderen van met name bodemwoelende soorten als brasem en karper, met als doel troebele wateren helderder te krijgen. Toen in 2010 het waterschap Rivierenland en hoogheemraadschap Delfland proeven wilden doen met actief biologisch beheer trok Sportvisserij Nederland ten strijde tegen ‘het ruimen van vis’. Het argument was dat het wegvangen van brasem en karper symptoombestrijding is. Vertroebeling zou volgens hen aangepakt moeten worden door de waterverontreiniging verder aan te pakken, te baggeren en

de oevers en de wateren zelf beter in te richten. Uiteindelijk stierf het AAB-gedachtengoed een stille dood. Na een stevige lobby vanuit het hoofdkwartier in Bilthoven nam de Tweede Kamer een motie van PvdA en CDA aan; AAB zou niet meer als instrument worden gebruikt als het enige doel was het verkrijgen van helder water.

Kampen vindt ABB nog steeds een goed instrument om wateren versneld te laten kantelen van troebel naar helder. Hij was ook tot op zekere hoogte betrokken bij de gewraakte proefprojecten in Delfland en de Bommelerwaard. “Maar je moet het wel juist toepassen. Niet rucksichtslos, het is geen wondermiddel. Je moet niet zomaar vis uit het water gaan halen. Het klopt, alles wat je eruit haalt is weg. Je moet alleen ook kijken naar wat je ervoor terugkrijgt. Ook voor de sportvisserij kan het heel goed uitpakken. Ik wil er niet te veel over zeggen, maar de discussie erover is destijds niet zuiver gevoerd. Het gaat erom dat wateren een kantelpunt bereiken van troebel naar helder. Dat gaat heel langzaam. Brasem kan verbeteringen waar een hoop geld voor is betaald, nog lang frustreren. Ze kunnen ook nog eens ontzettend oud worden. Ik ken wateren waar de visstand echt geëxplodeerd is na ABB. De karpervissers komen ons nog steeds bedanken als we er zijn.” Kampen zegt voorbeelden te kennen waar de overgebleven karpers na ABB gewichten bereikten van 40 kilo, met als uitschieter een vis van 53 kilo. Om een en ander in het juiste perspectief te plaatsen; hiermee vergeleken is de officiële Nederlandse recordkarper met zijn 32,5 kilo slechts een knolletje. Sterker nog, 53 kilo zou een wereldrecord zijn.

KRW

De Europese Kaderrichtlijn Water – uiterlijk in 2027 moet het oppervlaktewater van goede ecologische kwaliteit zijn – vindt Kampen een leuk instrument maar de praktijk is weerbarstiger. “Doelen en middelen worden vaak verwisseld. Dan is het doel om 180 kilometer natuurvriendelijke oevers aan te leggen om de visstand te verbeteren. Als dan pakweg 160 kilometer oever is gerealiseerd wordt gezegd ‘De visstand is 90 procent verbeterd’.

De zegen wordt veelvuldig gebruikt in het visserijkundig onderzoek.

A day at the office.